

ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย

นายปรมินท์ จารูร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-53-1099-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CONFLICT AND COMPROMISE IN THAI MYTHS

Mr. Poramin Jaruworn

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

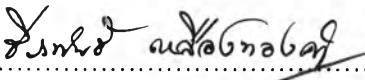
Academic year 2004

ISBN 974-53-1099-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย
โดย   นายปรมินท์ จารูร
สาขาวิชา   ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์ ดร.ศิราพร ณ ถลาง

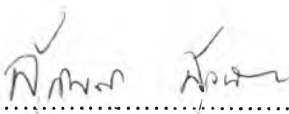
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

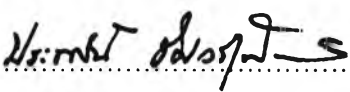
.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิราพร ณ ถลาง)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุกัญญา สุจฉายา)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัสววิรุฬหการ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล)

นายปรมินท์ จารูวร: ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย. (CONFLICT AND COMPROMISE IN THAI MYTHS) อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ศิริพร ณ ถลาง, 392 หน้า. ISBN 974-53-1099-9.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาด้านานปรัมปราในสังคมวัฒนธรรมไทยโดยประยุกต์วิธีการศึกษาแบบโครงสร้างนิยมของโคลด เลวี-สเตราส์เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญลักษณ์และวิเคราะห์สารสำคัญที่สะท้อนจากตำนานปรัมปราไทย

ผู้วิจัยแบ่งประเภทตำนานปรัมปราไทยออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภทคือ 1) *ตำนานปรัมปราที่อธิบายธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ* ซึ่งประกอบด้วย ตำนานสร้างโลก ตำนานข้าว ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส และตำนานฝน 2) *ตำนานปรัมปราที่อธิบายความเป็นมาของผู้นำทางวัฒนธรรมและเมืองโบราณ* ซึ่งประกอบด้วยตำนานวิรุณรุช และตำนานเมือง 3) *ตำนานปรัมปราที่อธิบายการเผยแพร่พุทธศาสนาในดินแดนไทย-ไท* ซึ่งประกอบด้วยตำนานพระธาตุ ตำนานพระพุทธรูป และตำนานพระพุทธรูป และ 4) *ตำนานปรัมปราที่อธิบายประเพณีพิธีกรรม*

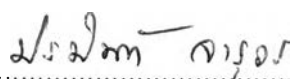
การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทำให้เห็นว่า ตัวละครในตำนานปรัมปราไทยจำแนกออกได้เป็น 4 กระบวนทัศน์ใหญ่ ๆ คือ ตัวละครในกระบวนทัศน์ของความเชื่อดั้งเดิม ตัวละครในกระบวนทัศน์ของชนกลุ่มต่าง ๆ ตัวละครในกระบวนทัศน์ของความเชื่อทางพุทธศาสนา และตัวละครในกระบวนทัศน์ของตัวเชื่อม ซึ่งพฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความสัมพันธ์ของตัวละครต่าง ๆ เหล่านี้ กลุ่มหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งและการยอมรับในเรื่องของการนับถือความเชื่อดั้งเดิมและการนับถือพุทธศาสนา ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งและการยอมรับกันของคนทั้งที่เป็นคนกลุ่มเดียวกันและคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ตำนานปรัมปราไทยได้สะท้อนให้เห็นปมปัญหาขัดแย้งในใจของบรรพชนไทยในเรื่องการเลือกรับนับถือศาสนาระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนาประการหนึ่ง และเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์กับคนภายในกลุ่มและคนต่างกลุ่มอีกประการหนึ่ง การวิเคราะห์ตำนานปรัมปราไทยในเชิงโครงสร้างนี้ยังทำให้เข้าใจถึงมูลเหตุที่คนไทยหันมายอมรับนับถือพุทธศาสนา ทั้งยังสามารถนำมาอธิบายสังคมไทยที่มีลักษณะของสังคมแห่งการประนีประนอมได้อีกด้วย การวิจัยนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของตำนานปรัมปราไทยทั้งในแง่ของการเป็นข้อมูลที่บันทึกร่องรอยความขัดแย้งเกี่ยวกับความคิดความเชื่อทางศาสนาและความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มต่างๆ และการเป็นข้อมูลที่สามารถนำมาอธิบายลักษณะที่เป็นจริงของสังคมไทยได้ แม้อันานปรัมปราไทยจะถูกมองว่าเป็นเรื่องเหนือจริงก็ตาม

ภาควิชา ภาษาไทย

สาขาวิชา ภาษาไทย

ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4480906222: MAJOR THAI

KEY WORD: CONFLICT / COMPROMISE / THAI MYTHS / STRUCTURALISM

PORAMIN JARUWORN : CONFLICT AND COMPROMISE IN THAI MYTHS.

THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF.SIRAPORN NA THALANG, Ph.D.

392 pp. ISBN 974-53-1099-9.

This thesis focuses on the study of Thai myths by applying Claude Lévi-Strauss’s Structural Approach. The purpose of the study is to interpret the symbols embedded in the text and to analyze the important messages reflected from Thai myths.

The researcher classifies Thai myths into 4 groups; 1) *Myths that explain nature or natural phenomenon* consists of creation myth, rice myth, solar and lunar eclipse myth, and rain myth. 2) *Myths that explain origin of culture hero or ancient place* consists of myth of culture hero, and myth of ancient places. 3) *Myths that explain the incoming of Buddhism to Thai-Tai region* consists of myth of the Buddha’s relics, myth of the Buddha’s footprint, and myth of the Buddha’s images. 4) *Myths that explain tradition and ritual*.

The structural analysis demonstrates that the characters in Thai myths can be classified into 4 paradigms, namely, the characters in the paradigm of indigenous beliefs, of the peoples, of Buddhism, and of the mediators. The relationship between these characters, thus, reflects the denial and the acceptance of indigenous beliefs and Buddhism; and of the conflict and compromise between of various indigenous groups.

The study reveals that the important messages reflected from the myths concern the conflict in the minds of Thai ancestors wondering whether they should respect the supernatural power or the Lord Buddha and the conflict concerning the relationship with the peoples of various ethnic groups. Moreover, by using structural approach to analyze Thai myths, it helps explain why Thai people changed from respecting indigenous beliefs to the adopting of Buddhism, and it can be used to explain the characteristics of Thai society which tends to be the society that compromises rather than prolongs the conflicts. This research thus exemplifies how myths can be used as data to study the cultural conflicts and as useful materials to explain certain characteristics of Thai society.

Department   Thai
 Field of study   Thai
 Academic year   2004

Student’s signature.....*Poramin Jaruworn*.....
 Advisor’s signature.....*Siraporn Nuthalang*.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ชี้ให้เห็นแง่มุมที่น่าสนใจของตำนานปรัมปราไทยและทฤษฎีคติชนวิทยา อันเป็นที่มาของวิทยานิพนธ์นี้ ครูได้ให้ความรู้ที่ลุ่มลึกและกว้างขวาง ให้โอกาสในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อันทำให้ศิษย์ได้รับประสบการณ์ชีวิตที่ดีงาม อีกทั้งยังคอยเอาใจใส่และกระตุ้นเตือน ด้วยจิตอันอ่อนโยนเสมอมา จึงทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจฉายา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัสววิรุฬหการ ครูผู้ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยและร่วมเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์นี้ และกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล ที่ได้กรุณาร่วมเป็นคณะกรรมการสอบอีกท่านหนึ่งและได้ให้คำแนะนำและข้อความรู้อันเป็นประโยชน์ยิ่งแก่งานวิจัยนี้

กราบขอบพระคุณ Professor Dr.Nicola Tannenbaum แห่ง Lehigh University ที่ได้ให้แนวทางอันกระจ่างชัดในการศึกษาตำนานปรัมปราไทยด้วยวิธีการศึกษาแบบโครงสร้างนิยม Professor Dr.Dan Ben-Amos ที่ได้ให้ข้อมูล คำแนะนำ และความอนุเคราะห์ในการศึกษาค้นคว้าที่ University of Pennsylvania และกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต และรองศาสตราจารย์ปรานี วงษ์เทศ ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้ความอนุเคราะห์ในการศึกษาวิจัย

กราบขอบพระคุณภาควิชาภาษาไทย และคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ให้โอกาสผู้วิจัยลาศึกษาต่อ ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.ธีรนุช โชคสุวณิช และ อาจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข ที่ได้ให้ความช่วยเหลือด้วยไมตรีอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นและเพื่อนร่วมเรียนที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนข้อความรู้และต่างช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่กันและกันมาโดยตลอด

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รับทุนอุดหนุนการศึกษา เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา จากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2544-2545 และได้รับทุนปริญญาเอกกาญจนาภิเษกจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในปีการศึกษา 2545 จนสำเร็จการศึกษา จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณครอบครัวและญาติมิตรที่ยังคงเป็นแรงผลักดันและแรงใจให้ผู้วิจัยเพียรศึกษาเล่าเรียน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
สมมติฐานของงานวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	10
วิธีดำเนินการวิจัย.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2. โครงสร้างนิมกับการศึกษาด้านานปริ่มปราของ โคลด เลวี-สเตราส์.....	22
2.1 ภูมิหลังของวิธีการหาความรู้แบบ โครงสร้างนิม.....	24
2.2 แนวคิดในการศึกษาด้านานปริ่มปราแบบ โครงสร้างนิม ของ โคลด เลวี-สเตราส์.....	28
2.2.1 โครงสร้างนิมของ โคลด เลวี-สเตราส์: การสังเคราะห์จาก แนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ.....	28
2.2.2 ด้านานปริ่มปรา: ความสัมพันธ์กับวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และดนตรี.....	39
2.3 วิธีการศึกษาด้านานปริ่มปราแบบ โครงสร้างนิมของ โคลด เลวี-สเตราส์.....	46
2.3.1 การพิจารณาความสัมพันธ์ของหน่วยความคิดย่อยของ ด้านานปริ่มปรา.....	47
2.3.2 การเปรียบเทียบการแปรรูปของด้านานปริ่มปรา.....	50
2.3.3 การวิเคราะห์คู่ตรงข้ามและตัวเชื่อม.....	57
2.4 ข้อโต้แย้งบางประการเกี่ยวกับการศึกษาด้านานปริ่มปราของ โคลด เลวี-สเตราส์.....	62

บทที่	หน้า
3. เนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานปรัมปราไทยแต่ละประเภท.....	71
3.1 ตำนานปรัมปราที่อธิบายธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ.....	74
3.1.1 ตำนานสร้างโลก.....	74
3.1.2 ตำนานข้าว.....	86
3.1.3 ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส.....	98
3.1.4 ตำนานฝน.....	108
3.2 ตำนานปรัมปราที่อธิบายความเป็นมาของผู้นำทางวัฒนธรรมหรือเมืองโบราณ.....	115
3.2.1 ตำนานวีรบุรุษ.....	115
3.2.2 ตำนานเมือง.....	131
3.3 ตำนานปรัมปราที่อธิบายการเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนไทย-ไท.....	147
3.3.1 ตำนานพระธาตุ.....	147
3.3.2 ตำนานพระพุทธรูป.....	163
3.3.3 ตำนานพระพุทธรูป.....	173
3.4 ตำนานปรัมปราที่อธิบายประเพณีพิธีกรรม.....	183
4. สารสำคัญจากกระบวนทัศน์ของตัวละครและพฤติกรรมสัญลักษณ์ในตำนานปรัมปราไทย.....	191
4.1 สารสำคัญจากกระบวนทัศน์ของตัวละครในตำนานปรัมปราไทย.....	193
4.1.1 ตัวละครในกระบวนทัศน์ของความเชื่อดั้งเดิม.....	193
4.1.2 ตัวละครในกระบวนทัศน์ของชนกลุ่มต่าง ๆ.....	201
4.1.3 ตัวละครในกระบวนทัศน์ของความเชื่อทางพุทธศาสนา.....	207
4.1.4 ตัวละครในกระบวนทัศน์ของตัวเชื่อม.....	223
4.2 สารสำคัญจากกระบวนทัศน์ของพฤติกรรมสัญลักษณ์ในตำนานปรัมปราไทย.....	235
4.2.1 พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความขัดแย้งและการยอมรับทางความเชื่อทางศาสนา.....	241
4.2.1.1 การยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติ.....	241
4.2.1.2 การขัดแย้งกับอำนาจเหนือธรรมชาติ.....	246
4.2.1.3 ความเชื่อดั้งเดิมขัดแย้งกับพุทธศาสนา.....	249
4.2.1.4 ความเชื่อดั้งเดิมและพุทธศาสนายอมรับและผสมผสานกัน.....	252

4.2.2 พฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความขัดแย้งและการยอมรับกัน	
ของกลุ่มชนต่างๆ.....	261
4.2.2.1 การยอมรับกันภายในกลุ่มชน.....	261
4.2.2.2 การขัดแย้งกันภายในกลุ่มชน.....	265
4.2.2.3 การขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มชน.....	270
4.2.2.4 การยอมรับกันระหว่างกลุ่มชน.....	273
5. ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย.....	281
5.1 คู่ตรงข้ามในตำนานปรัมปราไทย: ระบบคิดสากลของมนุษย์ที่สะท้อนผ่าน	
ตำนานปรัมปราไทย.....	281
5.1.1 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานสร้างโลก.....	283
5.1.2 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานข้าว.....	286
5.1.3 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานสุริยคราส	
และจันทรคราส.....	287
5.1.4 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานฝน.....	289
5.1.5 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานวีรบุรุษ.....	290
5.1.6 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานเมือง.....	291
5.1.7 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานพระธาตุ.....	293
5.1.8 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานพระพุทธรูป.....	295
5.1.9 คู่ตรงข้ามที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่ปรากฏซ้ำในตำนานพระพุทธรูป.....	296
5.2 ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย: ปมปัญหา	
และทางออกของบรรพชนไทย.....	302
5.2.1 น้ำ อาหาร และดินแดน: ปมปัญหาของบรรพชนไทย.....	303
5.2.2 พุทธศาสนา: ทางออกของปมปัญหาของบรรพชนไทย.....	310
5.2.3 ความสัมพันธ์อันสมดุล: มโนทัศน์ในการประนีประนอมความขัดแย้ง	
ของบรรพชนไทย.....	314
5.3 การประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย: คุณค่าในการอธิบายสังคมไทย	
ที่มีลักษณะประนีประนอม.....	317
6. บทสรุปและอภิปรายผล.....	323
รายการอ้างอิง.....	343

บทที่	หน้า
ภาคผนวก.....	350
ภาคผนวก ก ข้อมูลตำนานปรัมปราที่ใช้ในการวิจัย.....	351
ภาคผนวก ข ประวัติและผลงานวิจัยตำนานปรัมปราของ โคลด เลวี-สเตราส์.....	376
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	392